

DN DEBATT 25/12. ”Teaterbiljett vore bästa julklappen till politikerna”

Publicerad 2023-12-24

När stora bekymmer hopar sig har politiken skäl att vända sig till sin kanske närmaste släkting för att begripa hur allt kunde bli så fel, skriver artikelförfattaren (på bilden: Adam Lundgren som Hamlet på Dramaten 2019).

Foto: Magnus Hallgren

I princip är ”armlängds avstånd” mellan politik och kultur en bra princip, men distansen mellan de båda bör inte bli för stor. För om skillnaden mellan exempelvis politik och teater är uppenbar, så finns även en närhet. Vad som händer på scenen ger ledtrådar till hur verklighetens stora konflikter kan tämjäs, skriver statsvetarprofessorn Hans Agné.

Detta är en opinionstext i Dagens Nyheter. Skribenten svarar för åsikter i artikeln.

Brist på förståelse och kommunikation är inte bara ett existentiellt bekymmer som diskuteras i kulturlivet. Sedan några år är det också en del i den demokratiska tillbakagången och ökade konfliktnivån mellan länder runt om i världen. Det existentiella problemet har blivit politiskt.

Inskränkt yttrandefrihet, stängda gränser och svagare globalt samarbete är alltså politiska uttryck för att vi människor inte lyckas förstå och kommunicera med varandra. Våra äktenskap, lokalsamhällen, sociala medier, valda representanter, internationella organisationer och andra sociala inrättningar räcker inte, eller har blivit dysfunktionella.

Mot den bakgrunden borde politiken kunna lära en hel del från kulturen om sina problem kring minskande demokrati och ökande konflikter. Det är trots allt där som den större erfarenheten finns att diskutera bristen på förståelse mellan människor. Att politiken ändå inte bryr sig särskilt mycket om kulturen skulle kunna botten i goda intentioner. I princip är "armlängds avstånd" mellan politik och kultur en bra princip. Problemet är bara att den ibland anammas utan eftertanke och bidrar till onödig distans.

För att se vad kulturen skulle kunna ge politiken behöver vi till att börja med förstå vilket problem som principen om armlängds avstånd är tänkt att hantera. Låt mig föreslå en ny utgångspunkt i den diskussionen: principen om armlängds avstånd är till för att skydda politiken och kulturen från en ömsesidig dragningskraft, som är så stark att relationen skulle förstöras om den släpptes fri.

Foto: Foto: Markus Gårder

På samma sätt som en särskilt nära relation mellan barn och förälder blir möjlig genom respekt för det starkaste av alla tabun (mot incest), kan politiken och kulturen dra nytta av sin närhet bara genom att hålla sig på ett visst avstånd. När stora bekymmer hopar sig, som sviktande demokrati och ökande konflikter, har politiken

ändå anledning att vända sig till en nära släkting för att begripa hur allt kunde bli så fel. Relationen mellan politik och teater är särskilt belysande.

Skillnaderna, till att börja med, är uppenbara. Hur engagerande det än kan vara att lyssna på en riktig politiker skulle behållningen försvinna om politikern plötsligt tillstod att hen bara spelade teater. Trovärdighet inom politiken betyder att den som talar är beredd att försvara allt som sägs på liv och död.

Ofta beskrivs politiken med begrepp från teatern. Politiken har aktörer som ibland bedriver ett spel bakom kulisserna.

På samma sätt kan inte en skådespelare propagera för sina politiska åsikter i en rolltolkning. Annars har ju publiken lurats till ett politiskt möte och får all rätt att protestera (som när Lars Norén en gång lät nazister sprida sina åsikter i pjäsen ”7:3”). Politik som uttalas från en teaterscen saknar den särskilda trovärdighet som bra politik kräver.

Samtidigt är närheten mellan politik och teater uppenbar. Från Reagan till Zelenskyj vet vi att skådespelare kan ha framgång i politiken. Ofta beskrivs politiken med begrepp från teatern. Politiken har aktörer som ibland bedriver ett spel bakom kulisserna.

Politikteoretikern Hanna Arendt (aktuell under hösten bland annat i en föreställning på Teater Trixter i Göteborg) menade att teatern låter oss se hur även våra största konflikter ändå går att hantera, med en tydlig början och ett tydligt slut. Samma enkla ordning finns inte i politiken men kan vara ett ideal att sträva mot.

Mer specifikt menade hon att politiken är en i grunden oreglerad, alltid instabil process för att skapa enighet ur oenighet. För att reflektera över politiken behöver vi därför utgå från en mera direkt återspeglning än vad litteratur, bildkonst, datorspel och andra konstformer kan ge. Inga boksidor, målardukar eller bildskärmar ska skymma politikens verkliga natur. Därför behöver politiken teater.

Kan ett så abstrakt resonemang vara till nytta?

Till dagens världspolitiska problem hör sanningslidelse och fikcionalisering.

Sanningslidelse kan få människor att vilja bestämma själva. Putin vill inte höra någon annan uppfattning än sin egen. Många ”debatter” i demokratiska länder har liknande problem.

Fikcionalisering gör att människor aldrig möts. Donald Trump hittar på fakta och får andra att vilja leva i hans fantasi. Samma process pågår i en telefon nära dig.

På liknande sätt är dagens försök att stärka fred och demokrati genom att reducera politiken till en fråga om fakta och vetenskap dömda att misslyckas.

Inom teatern illustrerar Kung Oidipus båda riskerna. Oidipus går under på grund av sanningslidelse (han slutar inte fråga förrän han upptäcker sitt ohyggliga brott), men även på grund av fikionalisering (omgivningen vill få honom att undkomma sitt öde). På liknande sätt är dagens försök att stärka fred och demokrati genom att reducera politiken till en fråga om fakta och vetenskap dömda att misslyckas. Hur säker en forskare än känner sig och vill framstå efter att ha studerat ett noga definierat faktum, kanske inom miljö eller valdeltagande, kvarstår frågan vilka fakta som är värda att bry sig om, vilka definitioner vi ska börja med.

Oenighet i sådana frågor, alltså kring vad vi ska prata om, går inte att lösa genom att be våra åsiktsmotståndare begränsa sig till det just vi vill säga. Det är det oenigheten handlar om.

I stället behöver vi titta närmare på varandra och hur våra konflikter uppstår. Teatern låter politiken göra just det, nämligen förstå hur den själv är en del av problemen vi behöver lösa.

Samma arbete gör även teatern bättre. Politik handlar om vad som är viktigt på riktigt. En teater på liv och död behöver därför vara nära politiken. På armlängds avstånd.

Hans Agné, professor i statsvetenskap, Stockholms universitet